

6. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 10 фев. – С. 4.
7. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 14 фев. – С. 4.
8. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 24 фев. – С. 4.
9. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 25 фев. – С. 4.
10. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 27 марта. – С. 4.
11. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 31 марта. – С. 4.
12. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 03 апр. – С. 4.
13. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 08 апр. – С. 4.
14. По Юго-Западному краю. Г. Могилев-Подольский // Юго-Западный край. – 1915. – 19 мая. – С. 4.
15. Хроника // Юго-Западный край. – 1915. – 06 мая. – С. 2.
16. Хроника // Юго-Западный край. – 1916. – 12 мая. – С. 2.
17. По Юго-Западному краю. С. Жван // Юго-Западный край. – 1916. – 02 нояб. – С. 4.
18. Державний архів Вінницької області (далі – Держархів Вінницької обл.). – Ф. Д – 37. – Оп. 1. – Спр. 23. – 17 арк.
19. Держархів Вінницької обл. – Ф. Д – 37. – Оп. 1. – Спр. 55. – 11 арк.
20. Держархів Вінницької обл. – Ф. Д – 37. – Оп. 1. – Спр. 39. – 16 арк.
21. Держархів Вінницької обл. – Ф. Д – 37. – Оп. 1. – Спр. 63. – 41 арк.

УДК 94(477)

Р. Давидюк

ВОЛОДИМИР ОСКІЛКО ЯК ВИРАЗНИК НАСТРОЇВ УЕНЕРІВСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ НА ВОЛИНІ

У статті досліджується громадсько-політична діяльність Володимира Оскілка як виразника інтересів емігрантів УНР. Виявлено приклади його особистого сприяння емігрантам, прослідковано актуалізацію проблем української політичної еміграції на сторінках газети «Дзвін», охарактеризовано створення в Рівному Українського громадянського комітету допомоги емігрантам в Польщі. Водночас, доведено, що В. Оскілко спричинився до посилення внутрішніх суперечностей еміграційного середовища.

Ключові слова: Володимир Оскілко, українська політична еміграція, «Дзвін», Українська народна партія, Український громадянський комітет допомоги емігрантам, Волинське воєводство.

In the article examines the socio-political activity of Vladimir Oskilko as the voice of immigrants UPR. Found examples of his personal assistance emigrants, followed actualization of problems of Ukrainian political emigration in the newspaper «Dzvin» («Bell»), describes creation in Rivne Ukrainian civil committee help immigrants in Poland. However, it is proved, that V. Oskilko contributed to the strengthening of the internal contradictions of the emigration environment.

Key words: Volodymyr Oskilko, Ukrainian political emigration, «Dzvin» («Bell»), Ukrainian People's Party, Ukrainian civil committee help immigrants, Volyn province.

Після поразки Української національно-демократичної революції виникла потужна хвиля української політичної еміграції. Центрами її перебування були різні країни Європи, але в силу об'єктивних та суб'єктивних обставин головна хвиля емігрантів спрямовувалася до Польщі. Крім того, що Польща вважалася союзником (з огляду на Варшавську угоду 1920 р.), важливе значення відіграв географічний чинник (політичні емігранти, сподіваючись на швидке повернення, обирали географічно ближчу країну), етнокультурний (близька за культурою слов'янська держава), мовний (близькість мови) та інші [44, с. 17-18].

Немаловажним було існування на території Польщі потужної західноукраїнської спільноти, яка для емігрантів асоціювалася з батьківщиною. Громадська діячка Харита Кононенко писала: «Цікавить мене поїздка до Польщі ще й іншого боку. Іду до цієї держави вперше, а там живе така велика частина нашого народу... А потім, бажаш хоч на хвилину відчутти, що ти стоїш на тому клаптику земної кулі, яка від тисячоліть належала нам... Для емігранта це особливий чар, особлива принада... І ось за вікном нарешті і вогні славного міста Великого Льва. Якесь солодка туга, хвилююча радість охоплює ество: «Серед своїх! Серед своїх!» [29, с. 4 -5].

Незважаючи на труднощі та заборони польської влади, адже для поселення на західноукраїнських землях потрібен був спеціальний дозвіл староства [48, арк. 14], емігранти намагалися різними способами знайти тут роботу. Крім іншого, до переїзду на Західну Волинь багатьох мотивувала православна віра місцевого населення. Хоча, як писала «Українська трибуна» «умови життя і тут нічим не кращі за цілу Польщу. Хіба що в кого є знайомі чи рідня, а без цього зовсім зле, бо сливе що жадних запомогових інституцій для емігрантів тут немає» [31, с. 4].

Основна маса емігрантів самостійно шукала засоби для виживання, іноді отримуючи допомогу Українського центрального комітету в Польщі (УЦК). У першій половині 20-х рр., крім українських послів обраних до польського парламенту у 1922 р., інтереси емігрантів намагався захищати колишній командувач Північною групою військ УНР, уродженець с. Городок Рівненського повіту Володимир Оскілко. Після невдалого заколоту проти Симона Петлюри, він перебував у таборі для військовополонених у Домб'є під Краковим, пізніше переїхав до Відня, а у 1921 р. повернувся до Рівного, включившись в активну громадсько-політичну роботу.

Після невдалої участі у парламентських виборах 1922 р. В. Оскілко не припинив партійної та організаційної роботи. Продовжувала діяти очолювана ним Українська народна партія (соціалістів-самостійників) (УНП), організаційні збори якої формально відбулися вже після виборів, 17 травня 1923 р., було відновлено видання рівненської газети «Дзвін», як пресового органу УНП [33, с. 1]. УНП займала провладну позицію, не мала великого авторитету, а вплив її обмежувався рівненським, здолбунівським і сарненським повітами [20, арк. 174]. Згідно з партійними документами головним завданням УНП була «боротьба з більшовизмом» [26, арк. 3 зв.], «домагання перебудови Річипосполитої Польської на федералістичних засадах», проведення аграрної реформи через відшкодування, визнання права приватної власності [36, с. 2]. Партія підтримувала боротьбу за українізацію Православної церкви в Польщі [3, с. 1-2], критикувала ідею утратвізму в шкільництві [36, с. 1-2].

Незважаючи на помірковану програму і обмежений вплив, у звіті про робітничий та суспільно-політичний рух на території Рівненського повіту за листопад 1924 р. відзначалося, що УНП «виявляє тенденції справжньої політичної сили, вимагає від уряду широких реформ на користь українців... на партійній конференції 23 листопада 1924 р. було ухвалено низку постулатів, наближених до ідей самостійності» [13, арк. 124]. Непокоїло польську владу і те, що В. Оскілко був «оточений колишніми офіцерами української армії» [13, арк. 124].

Багато діячів УНП, особливо із керівного складу, належали до уенерівської еміграції, власне сам Володимир Оскілко займав високу військову посаду в УНР, тому складовою партійної роботи була опіка над колишніми побратимами. На сторінках «Дзвону» вмішувалася спеціальна рубрика «До організації української еміграції», газета писала, що українцям особливо близьке слово еміграція і означає воно: «по-перше – дроти з півголодним існуванням, холодні бараки, буквально замерзання, майже цілком голих, бувших рицарів, бойців, а по-друге – тих, котрим пощастило добути кавалек паперу і вирватися за дроти і котрих цілковито безробіття в центральних воєводствах Польщі так само примушує голодувати і машерувати по етапам назад до табору під доглядом поліціанта та, нарешті, «щасливеньких» емігрантів, намагаючись перейти рубікон, щоб знайтися серед своїх на «кресах» [40, с. 1].

Автор статті «Спасаймо еміграцію» з боєм відмічав трагічне становище українських емігрантів: «Українська еміграція в Польщі (голодна, кинута), щоб врятуватися почала розбігатися в Чехію, на роботу у Францію, дехто, навіть, повертається додому, в лапи «Чека», але тих, хто лишився досить багато (кілька тисяч). Українська громадськість Волині мусить рятувати тих кілька тисяч чоловік» [40, с. 1].

При управі партії для допомоги у вирішенні юридичних питань працював спеціальний юрисконсульт Віктор Одарченко [4, с. 4]. Про особисте опікування В. Оскілка колишніми інтернованими згадував сотник армії УНР Петро Філоненко (у 1941 р. отримав ранг полковника): «До Оскілка зверталися наші бідолашні вояки, що вирвалися на Волинь з-за дротів у Польщі. Поляки забороняли їм жити на Волині, тому вони зверталися до Оскілка з проханням, щоб він допоміг їм дістати працю й дозвіл жити на Волині. І Оскілко завжди ті справи полагоджував» [46, с. 22]. За його допомогою у 1924 р. отримали карти азилу полковники української армії, уродженець Поділля Ананій Волинець [12, арк. 103 зв.] та житомирський Іосип Біденко [12, арк. 128]. У 1923 р., після звільнення з табору інтернованих у Каліші, влаштувався фельдшером у с. Оржів Рівненського повіту виходець з Полтавщини Микола Новицький. Пізніше він працював фельдшером на цементному заводі у Здолбунові, а його квартира, за дорученням Оскілка, слугувала місцем перебування українських емігрантів. Тут постійно проживало кілька людей, окремі з них жили по 2-3 місяці, а пізніше виїжджали» [25, арк. 4-4 зв., 26-27].

Близькою до В. Оскілка була група інтернованих, яка працювала на цукроварні Шпанова. Серед них Андрій Дубиновський, уродженець Чернігівської губернії, у минулому ад'ютант отамана, який за його сприяння у 1923 р. приїхав на Волинь. Пізніше він організовував драматичні гуртки у селах поблизу Рівного, працював у «Літературно-мистецькому товаристві». При допомозі Оскілка право на проживання і роботу на цукроварні Шпанова отримав ще один уродженець Чернігівщини, інтернований Яків Бондаренко, який пізніше працював режисером і бібліотекарем у с. Межирічі. У 1930 р. Дубиновського завербувало ДПУ, але їхніх сподівань він не виправдав, і 17 березня 1931 р. був заарештований Славутським прикордонним загonom при переході польсько-радянського кордону. Вирок винесла Трійка при Колегії ДПУ УСРР 2 грудня 1931 р.: 10 років таборів за «дворушництво, співпрацю з петлюрівцями та 3-ю бригадою КОПу» [7, арк. 43, 63].

На цукроварні Шпанова діяв театральний гурток, утворений силами колишніх інтернованих. За сприяння Оскілка зусиллями цієї аматорської групи 10 лютого 1924 р. був проведений вечір за присутності біля 400 українців. Вечір дав дохід біля 700 мільйонів польських марок на підтримку української гімназії в Рівному [13, арк. 20].

Зусиллями колишнього отамана та за участі емігрантів 16 березня 1924 р. у м. Рівному виник Український громадянський комітет допомоги емігрантам в Польщі [13, арк. 22]. На організаційному зібранні було присутньо біля 60 осіб з Рівного та повіту, серед них представники колишніх інтернованих українців, які працювали на цукроварнях Бабина і Шпанова [14, арк. 1, 6]. До складу комітету увійшли Лаврентій Серветник, Євгенія Глінська, Яків Бичківський, Іосип Мацюк, Федір Пекарський.

Комітет виник з дозволу польської влади, але поліція наглядала за діями В. Оскілка, вважаючи його «не зовсім лояльною людиною» [13, арк. 25, 31; 17, арк. 108]. Відтак, був встановлений постійний контроль за новоутвореним комітетом [13, арк. 69]. Проти емігранта Ананія Волинича навіть розпочали поліцейне слідство з приводу виданої ним у жовтні 1924 р. відозви до українського населення «Громадяни» [12, арк. 102]. Однак, врешті польські чиновники прийшли до висновку: «Володимир Оскілко ... відомий своїми авантюристичними діями, є менш небезпечним від інших політичних угруповань» [13, арк. 124].

Члени комітету у силу своїх можливостей намагалися організувати допомогу нужденним емігрантам. Першою акцією стало проведення на Волині двохтижневої збірки у пасхальні дні: «з 18 квітня Вербої неділі до 28 квітня світлої неділі просимо всіх складати офіри в натурі: мука, крупа, хліб, масло, сало, яйця, одежа, білізна, полотно, рівно ж гроші і направляти їх по адресі: м. Рівне. вул. Колійова 14, редакція «Дзвону» з припискою інтернованим. У кожен гміну повіту для допомоги місцевим силам буде надісланий особливий уповноважений комітету» [9, с. 1; 8, с. 3; 28, с. 3-4].

Стараннями Українського громадянського комітету 22 вересня 1924 р. була проведена вулична акція у Рівному під гаслом «Волинь-емігранту», а від 21 до 27 вересня такі ж збірки проводилися на території повіту. У результаті проведених заходів у Рівному було «зібрано 310 злотих 92 гроші, у повіті - 792 злотих 48 грошів, з врахуванням організаційних витрат, чистий прибуток склав 877 злотих 94 гроші» [42, с. 3-4]. Під час цих акцій поширювалися надруковані рівненським «Дзвоном» відозви до українського населення із закликом допомоги емігрантам [15, арк. 279]. Однак, поліція зірвала всі відозви із подальшою заборонаю їх розклеювання, мотивуючи, що дозвіл видавався лише на проведення збірки, а про наміри поширювати відозви без зазначалося [14, арк. 116].

Грошові збірки для емігрантів проводилися і в інших повітах. Зокрема, за ініціативи членом УНП, емігранта Д. Романенка із 13 по 19 жовтня 1924 р. під час збірки у Ковелі та Ковельському повіті, було отримано 470 злотих і 02 грошів чистого прибутку [41, с. 3-4]. Загалом такі акції не дали очікуваних організаторами результатів, а В. Оскілко вважав причиною цього зубожіння українського населення, бачив вихід в організації українцями кооперативів і торговельних спілок [14, арк. 6]. Завдяки старанням колишнього отамана у лютому 1925 р. у Рівному був відкритий «Волинський Селянський Кооперативний банк», який отримав державні кредити та орієнтувався на співпрацю з польською владою [18, арк. 59]. Крім цього, правління Українського громадянського комітету допомоги емігрантам в Польщі з центром у Рівному взяло в оренду на 10 років півмору церковної землі у Дубровиці Сарненського повіту, плануючи побудувати тут фабрику. Адміністратором будівництва за дорученням Оскілка став Тимофій Синельник, житель Дубровиці, член комітету допомоги емігрантам [16, арк. 204]. Ананій Волинець наголошував на необхідності будівництва цегельні, під яку комітет викупив місце у Дубровиці [18, арк. 42].

Стараннями членів правління комітету закладалися бібліотеки [19, арк. 87], організовувалися аматорські вистави, розважальні вечори [19, арк. 255; 20, арк. 97; 21, арк. 5]. На заклик управи комітету про пожертви книжок для бібліотеки, низку видань надіслала адміністрація еміграційного видавництва «Чорномор» [5, с. 4], професор Іван Огієнко надіслав як власні твори, так і ним редаговані [6, с. 4].

Газета «Дзвін» повідомляла про відкриття зусиллями комітету у січні 1925 р. читальні у Здолбунові, наголошуючи при цьому на суперечностях і протидії з місцевою «Просвітою» [39, с. 3], а 8 лютого 1925 р. дохід від концерту видавався на потреби емігрантів [18, арк. 63]. Незважаючи на подібні заходи, Володимир Оскілко визнавав, що зацікавленість української громади роботою комітету погана, наголосивши, що без матеріальної допомоги держави комітет далі існувати не зможе [18, арк. 42].

На Загальних зборах Українського громадянського комітету 18 січня 1925 р. до нового складу управи увійшли: В. Оскілко, Є. Глінська, О. Огородник, М. Кітнівська, В. Ігнатович. На наступний день до них долучилися Іосип Біденко та Ананій Волинець, останній був обраний секретарем управи. Заступниками голови управи стали Дмитро Барченко з Ковеля та Петро Табінський з Володимира [27, с. 3].

Однак, становище значної частини емігрантів залишалося складним. Член комітету А. Волинець наголошував: «... Як перебиваються наші люди в Польщі? Тяжко про це говорити! Сум огортає душу, коли подумати, що маса тут розкиданих живуть, так би мовити, в одиночку, з дня на день, відірваних від своїх організаційних осередків. Живуть в проголодь, бо яку небудь, саму невибагливу працю досить трудно знайти. Здається, ніде наші люди не бідують так, як тут...» [1, с. 2].

Крім низки об'єктивних причин у справі захисту прав і допомоги нужденним, значної шкоди спільній українській справі завдавало відкрите чи приховане суперництво у еміграційному середовищі, коли «громадянство розбилося на цілу низку дрібних гуртків, які цілу енергію обертають на зведення особистих і гурткових порохунків» [37, с. 11]. Аналізуючи життя еміграційних осередків на Волині і Поліссі, у грудні 1933 р. на П'ятій сесії Ради УЦК в Польщі наголошувалося, що «боротися доводиться не лише

з недоброчинливим, а часами і ворожим до наших ідей елементом, якому з різних причин залежить на розбитті еміграційної єдності, на нівеченні позитивних досягнень української еміграції взагалі. Боротися досить часто доводиться і з своїм елементом, який підпадає під вплив елементу ворожого і шкодить еміграційній праці на місцях. Боротися часами доводиться і з проявами пережитої вже отаманії на місцях» [30, с. 7].

Політичні суперечності серед української еміграції ускладнювалися особистісними вадами, озлобленістю, неприйняттям іншої думки. Така ситуація віддзеркалювала політичні розбіжності ще періоду революції і була свідченням недостатньої політичної зрілості українського суспільства. Громадсько-політичний діяч і вчений С. Смаль-Стоцький 9 квітня 1927 р. писав: «Великі злидні нічого нас не навчили. Куди не глянеш, розтіч думок, брак організації, консолідації. Ми сильні в поборюванні самих себе, своїх братів. Як скажені собаки жеремося за косточками, кинені до того між нас нашими ворогами. І перед світом ми зовсім не виглядаємо як нація, яка добре знає, чого хоче, чого їй треба» [45, с. 8-9].

Про внутрішні протиріччя, як головну проблему української еміграції, свідчив емігрант Антон Стрижевський, якому вдалося переїхати з Ченстохови на Волинь: «До переїзду мене підштовхнуло розчарування у діяльності української еміграції, кинуті на пожертву полякам, яка за кордоном сварилася, злилася, писала ноти і протести, а рядові емігранти чекали чуда – що більшовики попросять їх правити Україною... Це заставило мене відійти з під опіки УЦК і поїхати на роботу кудись подальше. Так вчиняло багато емігрантів» [24, арк. 45].

Очевидно, подібна ситуація пояснювалася також суб'єктивними причинами, адже емігранти зауважували: «...еміграція складається з різної категорії людей. Є такі, які без задуми й розрахунку на матеріальну користь віддавали своє життя за Батьківщину; є такі, які завжди йшли в життю чесною дорогою і нею йдуть, безкорисно працюють для свого народу і своєї еміграції, а є такі, які завжди виляли хвостом на всі боки, не мали свого власного обличчя і на імені еміграції жирують. Є такі, у яких болять кости від незагоєних ран і вони гинуть у злиднях, а є такі, яким розриває боки, вони гуляють і п'ячать на рахунок нещастя тих попередніх...» [49, арк. 3-4].

На Волині, як відгомін суперечностей періоду революції, тривали взаємні словесні сутички та звинувачення між Володимиром Оскілкою та уповноваженим філії УЦК у Бабині генералом Євгеном Білецьким [50, с. 593]. Часопис «Дзвін» відображав позицію колишнього отамана: «Варто було б українському громадянству трохи уважніше поставитися до блудних «лицарів», нагодувати, обмити, пригріти їх... Та й урядовим чинникам варто було б звернути увагу на їх становище, бо як видно пан генерал Білецький не дуже то турбується своїми підлеглими» [2, с. 3-4].

Володимир Оскілко постійно критикував роботу «Просвіти» та її активістів, серед яких також було чимало емігрантів. Польські чиновники у звіті про суспільні рухи на території повіту наголошували: «Рівненській «Просвіті» протиставляється Оскілко, з якою веде боротьбу за впливи на місцеве українське населення» [20, арк. 154]. У донесенні керівника експозитури політичної поліції в Здолбуніві 25 квітня 1925 р. повідомлялося, що «Оскілко обіцяв надавати компрометуючий матеріал на Нивинського (Антон Нивинський відомий просвітянин Рівного і Здолбунова – Р. Д.) і Домбровську (Галина Домбровська, емігрантка, письменниця, дружина А. Нивинського, більш відома під іменем Галина Журба – Р. П.)» [23, арк. 68-68 зв.].

На антитезі до «Просвіти» за ініціативи В. Оскілка 5 лютого 1925 р. відбулося організаційне засідання для підготовки статуту нового культурно-просвітницького товариства «Світло». Головою обрано В. Оскілко, а секретарем В. Ігнатовича [32, с. 2]. Установчі збори названого товариства були скликані 16 лютого 1925 р. за присутності 70 делегатів з Волині і Полісся [47, с. 1], проте розгорнути широку роботу нової організації не вдалося.

З надіями на краще, із сподіванням на реалізацію федералістських ідей, очолювана В. Оскілкою УНП вітала травневий переворот Ю. Пілсудського [34, с. 1]. Однак, менше ніж за місяць після цього, 19 червня 1926 р. Володимир Оскілко був вбитий. Проводячи слідство, польська поліція прийшла до висновку, що «вбивство Оскілка має політичний характер і, як свідчать факти, було виконане з доручення ГПУ» [11, арк. 3]. Про це ж писала газета «Тризуб»: «Вбивство Оскілка сталося при таємних обставинах. Жодних слідів, крім відтисків руки на ринві та порожньої гільзи браунінга не знайдено. Вважають, що вбивство є на тлі політичним і що небіжчик впаів жертвою більшовиків» [43, с. 31]. Однак, до остаточного рішення слідство не прийшло, що породило різні версії вбивства колишнього отамана.

Після загибелі В. Оскілка, боротьба за лідерство в УНП, жорсткий контроль поліції за діями нових керівників, поглиблювалися матеріальними проблемами, закриттям газети «Дзвін» [10, арк. 7; 22, арк. 26]. У результаті партія зникає з політичної арени краю, а частина її діячів у наступному десятилітті підтримають нову проурядову українську політичну партію – Волинське українське об'єднання, серед організаторів якої переважали унерівські емігранти.

Таким чином, після поразки українських національно-визвольних змагань, оминаючи труднощі та перешкоди, на Волині опинилася значна група унерівських емігрантів. Виразником їхніх інтересів на Волині у першій половині 20-х років був колишній отаман Володимир Оскілко. Маючи підтримку польської влади, він, з одного боку, опікувався колишніми побратимами, сприяв утворенню у Рівному Українського громадянського комітету допомоги емігрантам. З іншого боку, намагаючись посилити свій вплив, він поглиблював внутрішні суперечності в еміграційному середовищі. Незважаючи на поділ еміграції на групи, часом ворожі одна до одної, більшість з них об'єднувала антибільшовицька позиція та актуалізація українського питання.

Джерела та література

1. А. В. З життя української еміграції / А. В. // Дзвін. – 1925. – 14 липня. – Ч. 140.
2. Бабинський. Інтерновані вояки армії У.Н.Р. в Бабинській цукровні / Бабинський // «Дзвін». – 1923. - 1 грудня. – Ч. 36.
3. Боротьба за українську церкву // Дзвін. – 1925. – 23 січня. – Ч. 98.
4. Від Секретаріату Української Народної партії // Дзвін. – 1925. – Ч. 105. – 17 лютого.
5. Від Управи «Українського Громадянського Комітету у Польщі» // Дзвін. – 1925 – 1 січня. – Ч. 92.
6. Від Управи «Українського Громадянського Комітету у Польщі» // Дзвін. – 1924 – 16 грудня. – Ч. 87.
7. Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Рівне, ф. П, спр. 5219.
8. Громадяне! // Дзвін. – 1924. – 13 вересня. – Ч. 71.
9. Громадяне! // Дзвін. – 1924. – 19 квітня. – Ч. 52.
10. Державний архів Івано-Франківської області, ф. 2, оп. 1, спр. 524.
11. Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.), ф. 30, оп. 18, спр. 1136.
12. Держархів Рівненської обл., ф. 30, оп. 18, спр. 550.
13. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 3.
14. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 6.
15. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 7.
16. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 8.
17. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 9.
18. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 15.
19. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 18.
20. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 19.
21. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 4, спр. 20.

22. Держархів Рівненської обл., ф 33, оп. 4, спр. 22.
23. Держархів Рівненської обл., ф. 33, оп. 1, спр. 256.
24. Держархів Рівненської обл., ф. 2771, оп. 2, спр. 1101.
25. Держархів Рівненської обл., ф. 2771, оп. 2, спр. 4361.
26. Державний архів Тернопільської області, ф. 277, оп. 1, спр. 107.
27. З життя еміграції // Дзвін. – 1925. – 30 січня. – Ч. 100.
28. Інструкція по збору жертв на фонд Українського Громадянського Комітету допомоги емігрантам в Польщі – «Волинь-емігранту» // Дзвін. – 1924. – 13 вересня. – Ч. 71.
29. Кононенко Харитя. Один тиждень на рідній землі / Харитя Кононенко // Діло. – 1934. – 30 липня. – Ч. 199 (13.744).
30. Липовецький І. П'ята сесія Ради Українського Центрального Комітету в Польщі / І. Липовецький // Тризуб. – 1934. – 4 лютого. – № 4 (410).
31. На Волині та Холмщині // Українська трибуна. – 1921. – 13 липня. – Ч. 57.
32. Нове культурно-просвітне огнище // Дзвін. – 1925. – 10 лютого. – Ч. 103.
33. Перед конгресом УНП // Дзвін. – 1925. – Ч. 118. – 24 квітня.
34. Постанова Управи Української Народної Партії // Дзвін. – 1926. – Ч. 192. – 30 травня.
35. Постанови Третьої конференції Української Народної Партії // Дзвін. – 1925. – Ч. 161.
36. Програма Української Народної Партії (проект). Прийнятий управою УНП 18 червня 1925 р. // Дзвін. – 1925. – 23 червня – Ч. 134.
37. Садовський В. До десятилітнього білянсу (1919-1929) / В. Садовський // Календар-альманах «Дніпро» на рік 1929. Річник VI. – Львів: Накладом Українського товариства допомоги емігрантам з Великої України, 1928.
38. Світло // Дзвін. – 20 лютого. – 1925. – Ч. 106.
39. Селянин. Нове культурне огнище / Селянин // Дзвін. – 1925. – 23 січня. – Ч. 98.
40. Спасаймо еміграцію! // Дзвін. – 1924. – 22 березня. – Ч. 48.
41. Справоздання // Дзвін. – 1924. – 30 грудня. – Ч. 91.
42. Справоздання Управи Українського громад. Комітету // Дзвін. – 1924. – 19 грудня. – Ч. 88.
43. Тризуб. – 1926. – 8 серпня. – Ч. 39.
44. Трошинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. П. Трошинський / НАН України. Інститут соціології: відповідь. ред. В. Б. Євнух. – К.: Інтел, 1994. – 260 с.
45. Українська політична еміграція 1919-1945. Документи і матеріали. Редакційна колегія : Ю. А. Левенець, В. А. Смолій та інші. Упорядники: В. С. Лозицький (керівник), О. В. Бажан, С. І. Власенко, А. В. Кентій – К.: Парламентське вид-во, 2008. – 928 с.+ 16 с. іл.
46. Філоненко П. Збройна боротьба на Волині (Спомин учасника) / П. Філоненко. – Ч. 4. – Вінніпег, Канада: Накладом Волинського Видавничого фонду, 1958. – 60 с.
47. Хроніка // Дзвін. – 20 лютого. – 1925. – Ч. 106.
48. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, ф. 3508, оп. 1, спр. 2-а.
49. Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 828, оп. 1, спр. 4.
50. Wiszka E. Emigracja ukraińska w Polsce 1920-1939. / E. Wiszka – Toruń: MADO, 2004. – 752 s.

УДК 94:323.281(=161.2)-058 192/193

Л. Стафеева

УКРАЇНЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ПЕРЕСЛІДУВАНЬ В РОКИ РЕПРЕСІЙ 20-30-Х РР. ХХ СТ.

В статті аналізується процес переслідування української інтелігенції в 20-30-х роках ХХ століття. Визначено групи жертв та періоди репресій.

Ключові слова: «Розстріляне відродження», інтелігенція, репресії.

The article analyzes the process of persecution of Ukrainian intelligentsia in 20-30-ies. Victims and defined periods of repression.

Key words: "Executed Renaissance", intelligentsia, repression.

Двадцять сторіччя відіграло вкрай важливе значення у становленні незалежності для багатьох держав світу. Україна в цьому контексті не стала винятком. Прагнення здобути незалежність змусили не одне покоління стати до боротьби за самобутність власної культури, мови, літератури та мистецтва. Провідною силою у вирішенні цього питання виступила українська інтелігенція, яка спиралась на патріотизм та на можливість нарешті повернути своїй культурі належний рівень [1, с. 8].

Незаперечним є те, що у 20-30-ті роки ХХ століття саме інтелігенція стала головною рушійною силою українського народу в прагненні самоідентичності та у відродженні патріотичного духу. Однак тоталітарний режим Й. Сталіна вважав інтелігенцію потенційною загрозою для держави. Адже діяльність мистецьких та освітніх об'єднань часто суперечила політиці режиму. Саме тому починаючи з 1929 року, з поступовим згортанням політики так званої «українізації», інтелігенція зазнає з боку влади значних утисків.

Автором терміну «Розстріляне Відродження» слід вважати Ю. Лавріненка, який використав його як назву збірника найкращих текстів поезії та прози 1920-30-х рр. [5, с. 174].

Безумовно, в 20-ті роки ХХ століття українська культура спромоглася надолужити відставання в багатьох галузях, викликане двохсотрічним пануванням російської культури, й навіть переважити їх.

Це покоління було логічним продовженням розвитку свідомості української нації, гідними нащадками митців, які навіть за умов замовчування й заборони творили тексти, гідні світового визнання.

Після революційних подій, відпочинку від натиску царської влади, спираючись на обіцяні революціями 1905-1907 рр., 1917 р. перспективи, із набуттям Україною своєї державності (1917-1919) та врешті-решт проголошенням курсу на коренізацію, уже в Радянській Україні на повну мала змогу проявитися вся сила та велич творчості нації.

Нове покоління української інтелігенції вийшло з нижчих верств населення (селяни, робітники, дрібна буржуазія), тому в більшості не мало змоги здобути повноцінну освіту, однак, незважаючи на це, докладало всіх зусиль, аби долучитися до світової культури сучасності.

Головними літературними об'єднаннями на той час були «Ланка» (пізніше «МАРС»), «Плуг», неокласики «Молодняк», «Спілка письменників Західної України», ЛОЧАФ (об'єднання армії та флоту). Найвпливовішим із літературних об'єднань став «Гарт», який пізніше був перейменований на «ВАПЛІТЕ» («Вільну Академію Пролетарської Літератури»).

Саме ВАПЛІТЕ в особі Миколи Хвильового розпочало літературну дискусію 1925 – 1928 рр. і перемогло в ній, довівши наявність і необхідність національної, специфічної української літератури, орієнтованої на Європу, а не на Росію [2, с. 313].

Це були люди, які основними складниками свого світогляду ставили самостійність мислення, віру у власні ідеали, розуміли важливість спірання у своїх творіннях не на маси, а на індивідуальність.